

Broedvogelinventarisatie Ginkelsche Zand in 1999

door G.M.Sanders, J.Vrielink, H.J.Kwikkel, S.Ens en W.Bosch

Inleiding

Het Ginkelsche Zand is een bos en heidegebied ten oosten van Ede, gelegen tussen de Wijde Veldweg, de Verlengde Arnhemseweg (N224), de Kruislaan en de A12. In het westen grenst het gebied dus aan de Ginkelsche Heide, aan de oostkant sluit het aan op het zuidelijke deel van het Planken Wambuis. De N224 en de A12 veroorzaken aan de noord- en zuidrand van het gebied nogal wat geluidsoverlast. Het totale gebied is ca. 300 ha groot.

Oorspronkelijk was het Ginkelsche Zand een open stuifzandgebied. In de loop van de negentiende eeuw raakte het gebied bebost, deels door aanplant, deels door spontane opslag van vliegdennen. Het bos bestaat nu voor ca. 80% uit naalddhout, voornamelijk Grove den (ca. 70%) naast enige Japanse larix, Douglasspar en Fijnspar (samen ca. 10%). Het loofhout (ca. 20% van het bos) bestaat vooral uit Amerikaanse eik met daarnaast enige Beuk, Berk en inlandse Eik. Over het algemeen is er vrij veel oud bos met een slecht ontwikkelde struiketage aanwezig. Door de verwijdering van de Amerikaanse vogelkers is deze struiketage nog verder afgenomen.

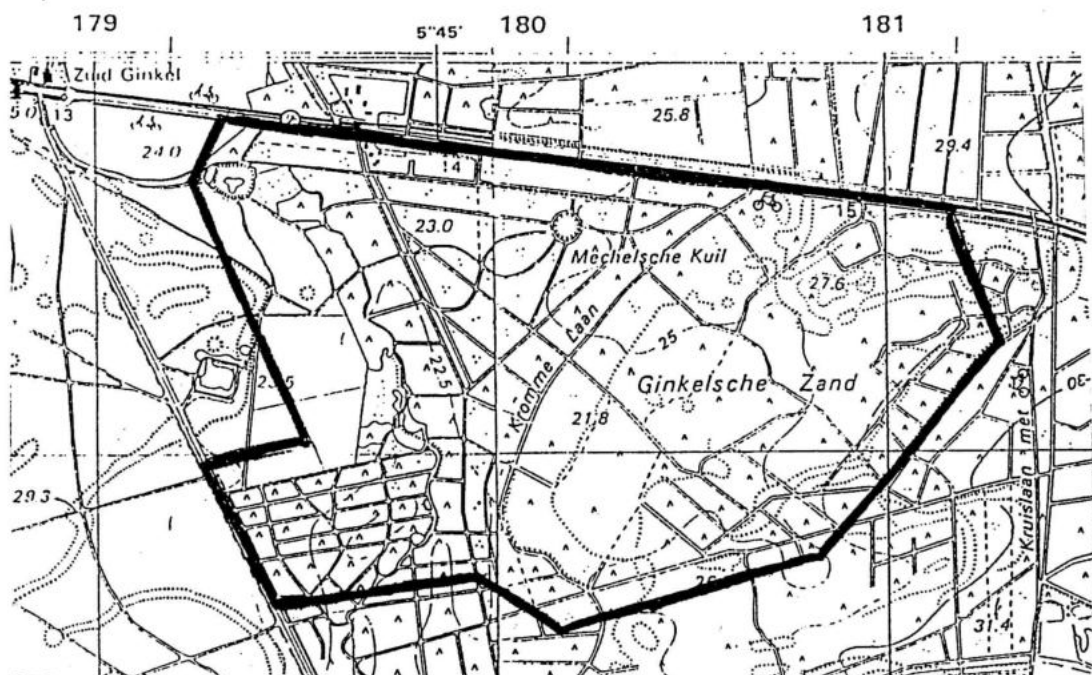
De grote uitgestoven laagte in het midden van het gebied werd niet bebost maar groeide spontaan dicht. Dit centrale gebied ("de Zanddennen") wordt door de gemeente Ede tegenwoordig als bosreservaat beheerd. Aan de westzijde gaat het bos over in heide via een halfopen overgangszone. Door het gebied loopt de bovenloop van de Renkumse beek, die tegenwoordig droog staat. In het noordelijke deel bevindt zich de z.g. Mechelse Kuil, een ca. 10 m diepe en 50 m brede kuil die al op een kaart uit 1632 staat. Waarschijnlijk was dit een gegraven drenkkuil.

Voor een nadere beschrijving van het gebied verwijzen we naar het rapport *De huidige en toekomstige betekenis van het Ginkelse Zand* [1].

Broedvogelinventarisatie

In 1992 werd de noordelijke helft van het gebied met een oppervlak van ca. 180 ha door vier van de vijf auteurs geïnventariseerd in het kader van de inventarisatie van de Edese bossen [2]. Op het onderstaande kaartje is de begrenzing van het geïnventariseerde gebied aangegeven. De inventarisatie werd in 1992 uitgevoerd volgens de territoriumkarteringsmethode van het BMP project van SOVON. Sinds 1992 is veel bosonderhoud uitgevoerd waarbij vooral naalddhout en Amerikaanse eik is verwijderd. Daarnaast is het bos ouder geworden, de jonge aanplant van toen heeft inmiddels een flinke hoogte bereikt. Na 7 jaar leek het ons interessant de inventarisatie te herhalen. Daarbij hebben we exact hetzelfde gebied aangehouden.

In 1999 zijn 12 vroege ochtendbezoeken die gemiddeld 4 uur in beslag namen, en 1 nachtbezoek gebracht. De verdeling van de ochtendbezoeken over het seizoen was als volgt: 1 in februari, 2 in maart, 4 in april, 3 in mei, 2 in juni. Het nachtbezoek werd op 28-5 gebracht. De resultaten van 1992 en 1999 zijn in tabel 1 vermeld.

Tabel 1. Aantallen territoria van broedvogels op het Ginkelsche Zand

aantal territoria	1992	1999	aantal territoria	1992	1999
Havik	1	1	Fitis	31	40
Buizerd	1	2	Goudhaan	31	26
Boomvalk	1	-	Vuurgoudhaan	-	2
Kwartel	1	-	Grauwe vliegenvanger	2	1
Wulp	1	-	Bonte vliegenvanger	15	12
Holenduif	2	2	Staartmees	2	4
Houtduif	17	12	Glanskop	10	10
Zomertortel	1	1	Matkop	8	6
Koekoek	1	2	Kuifmees	35	27
Ransuil	-	1	Zwarte mees	41	25
Zwarte specht	1	2	Pimpelmees	17	17
Grote bonte specht	13	24	Koolmees	50	39
Boomleeuwerik	-	3	Boomklever	5	8
Veldleeuwerik	6	9	Boomkruiper	26	13
Boompieper	39	23	Vlaamse gaai	10	12
Graspieper	-	2	Ekster	-	1
Witte kwikstaart	2	1	Raaf	1	1
Winterkoning	54	50	Zwarte kraai	3	3
Heggenmus	8	7	Spreeuw	1	-
Roodborst	56	63	Vink	78	70
Gekraagde roodstaart	10	6	Groenling	1	-
Tapuit	1	-	Sijs	1	-
Roodborsttapuit	1	1	Kneu	1	-
Merel	24	29	Goudvink	-	3
Zanglijster	12	13	Appelvink	4	2
Grote lijster	7	3	Geelgors	1	2
Tuinfluit	3	1			
Zwartkop	24	16			
Fluiter	3	1	totaal aantal soorten	50	48
Tijftjaf	18	17	totaal aantal territ.	682	616

De Raaf heeft waarschijnlijk buiten het gebied gebroed; er is geen nest gevonden. Ook van Havik en Buizerd zijn geen nesten gevonden, er is ook niet naar nesten gezocht.

Overige waarnemingen tijdens de inventarisatiebezoeken

Vogels

Aalscholver 3 overvliegende ex. op 28-2
 Kolgans 50 overvliegende ex. op 28-2
 Kramsvogel 150 ex. op 21-3, 40 ex. op 28-3
 Kauw 3 ex. op 28-2
 Vink een groep van ca. 30 ex. op 21-3
 Keep 1 ex. op 21-3, 28-3 en 10-4
 Kneu 2 paartjes op het aangrenzende deel van de Ginkelsche Heide op 24-4

Overige fauna

Konijn 1 ex. op 21-3, 1 ex. op 2-4, 2 ex. op 19-4, 1 ex. op 24-4, 2 ex. op 24-5
 Haas 1 ex. op 15-5
 Vos 1 ex. op 10-5
 Ree 4 ex. op 28-2, 2 ex. op 21-3, 6 ex. op 28-3, 3 ex. op 2-4, 2 ex. op 10-4, 2 ex. op 19-4
 1 ex. op 10-5, 4 ex. op 24-5, 3 ex. op 12-6, 1 ex. op 22-6
 Hazelworm 1 dood ex. op 2-4

De konijnen werden vooral in het halfopen gebied aan de westzijde gezien, de reeën juist meer in het centrale bosgebied.

Bespreking van de resultaten

De resultaten uit 1999 wijken voor diverse soorten af van die uit 1992. In dit verband is het van belang dat er in het winterseizoen 1998-1999 veel bosonderhoud in de vorm van dunning heeft plaatsgevonden en dat het wegslepen van het hout in het vroege voorjaar nogal wat onrust in het bos heeft veroorzaakt. Verder is bekend, o.a. uit de langdurige inventarisatie van Hoekelum, dat na drastische dunning in eerste instantie het totaal aantal territoria pleegt af te nemen. Dat wordt ook in dit geval voor het Ginkelsche Zand gevonden: het aantal is met ca. 10% afgenomen.

Verdwenen soorten: Tapuit, Boomvalk, Kwartel, Wulp, Groenling, Spreeuw, Kneu, Sijs

Het territorium van de Tapuit uit 1992, dat op grens met de Ginkelsche Heide lag en waarschijnlijk geen broedgeval maar een solitair mannetje is geweest, is in 1999 niet teruggevonden. Ook Boomvalk, Kwartel en Wulp, alle in 1992 met een territorium op de Ginkelsche Heide vertegenwoordigd, zijn in 1999 niet waargenomen. De enige Groenling uit 1992 bleek in 1999 verdwenen evenals het territorium van de Spreeuw en de Kneu. Van de laatste soort werden twee paartjes gezien op het naburige heideterrein, zodat het hier om een kleine verschuiving kan gaan. Er werd tenslotte geen Sijs aangetroffen; deze soort wordt echter vooral na invasies gevonden en daar was in 1998-99 geen sprake van.

Nieuwe soorten: Ransuil, Boomleeuwerik, Graspieper, Vuurgoudhaan, Ekster, Goudvink

Twee soorten van open gebied, de Boomleeuwerik en de Graspieper deden hun intree. De komst van Vuurgoudhaan en Goudvink is verheugend; ook elders (de Sijsselt, De Heide) namen deze soorten in 1999 toe. Het territorium van de Ekster lag in de buurt van het dierenasyl.

Significant afgenomen soorten: Houtduif, Boompieper, Gekraagde roodstaart, Grote lijster, Tuinfluiter, Zwartkop, Fluiters, Kuifmees, Zwarte mees, Koolmees, Boomkruiper, Appelvink

Voor een aantal soorten biedt het uitgevoerde bosonderhoud waarschijnlijk een verklaring voor hun achteruitgang. Grote lijster, Appelvink, Zwartkop, Tuinfluiter en Fluiters broeden graag in loofhout; de afname in Amerikaanse eik heeft voor deze soorten mogelijk nadelig gewerkt, terwijl ook de verwijdering van Amerikaanse vogelkers voor b.v. Zwartkop en Tuinfluiter ongunstig kan zijn geweest. Voor de afname van Boomkruipers en mezen kan de verklaring mogelijk in het uitgevoerde bosonderhoud met de daaraan gepaard gaande afname in het aantal bomen gezocht worden; door de afname van naaldhout gaan ook elders vooral de Zwarte mees en de Kuifmees achteruit. Het hoger worden van de jonge opstanden van Grove den heeft ongetwijfeld een nadelige invloed gehad op de Boompieper die van open ruimten gebruik maakt. Dezelfde factor kan hebben bijgedragen aan de achteruitgang van de Gekraagde roodstaart. De inventarisatie van Houtduiven is sterk weersafhankelijk; we hebben de indruk dat deze soort niet echt achteruit is gegaan.

Significant toegenomen soorten: Grote bonte specht, Zwarte specht, Boomklever, Veldleeuwerik, Fitis, Geelgors

De toename van de Grote bonte specht en de Boomklever kunnen waarschijnlijk worden toegeschreven aan de veroudering van het bos waardoor meer geschikte holtes zijn ontstaan. De Veldleeuwerik gaat landelijk nog steeds achteruit, vergraste heide is een laatste refugium geworden voor deze sympathieke soort. De Fitis deed het dit jaar ook elders goed. De Geelgors toont de laatste jaren tekenen van herstel in natuurgebieden, zo ook hier.

Algemeen

Het totaalbeeld van de inventarisatie is dat er een lichte achteruitgang in aantal soorten en totaalaantal territoria heeft plaatsgevonden. In hoeverre het drastische bosonderhoud hieraan heeft bijgedragen zal de toekomst moeten leren. De soorten van halfopen heidegebied zijn zeker niet achteruitgegaan.

Literatuur

- [1]. De huidige en toekomstige betekenis van het Ginkelse Zand. Redactie W.Vos. De Dorschkamp, Wageningen, rapport nr 618, 1990.
- [2]. Broedvogels van Bos- en Heidegebieden rond Ede en Wageningen. Redactie B. van der Geest, R.Kools, A.Ovaa, T.Willems. Vogelwerkgroep IVN Ede, KNNV Vogelwerkgroep Wageningen, 1993.